

Research Paper

The Contextual Causes of Child Marriage (A Case Study of Women Who Have Child Marriage Experience and Recourse to Health Centers in Tabriz)

Fattaneh Hajilou,¹ Tavakkol Aghayari,² Farideh Alipour Abdar³

1- Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. (Corresponding Author). fhajilou@tabrizu.ac.ir.

2- Associate Professor of Demography, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran

3- Graduate of M.A in Social Research, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Received: 2021/07/09

Revised: 2021/09/15

Accepted: 2021/12/12

Use your device to scan and read the
article online

DOI:

10.30495/jzv.2022.28413.3610

Keywords:

Child marriage, Early marriage,
Precocious Puberty

Abstract

Introduction: In the contemporary world, child marriage occurs in the context of some societies, and as a multidimensional phenomenon, includes those marriages take place below certain ages, according to law, religious codes or common sense. These sorts of marriage are usually arranged by elder members of the family or kinship ties and socio-cultural codes of conduct.

Official statistics show that East Azerbaijan has the second largest number of child marriages among the provinces of the Iran. The present study aimed at investigating the underlying causes of early/child marriage among Tabriz City's married women, as the center of the province, it has great social, cultural and religious diversity.

Materials and Methods: This study uses a qualitative methodology and thematic analysis to collect and analyze the lived experiences of women aged 15 to 35 who have child marriage experience. A purposive sampling approach is used to include 21 women in the study with various social and economic backgrounds and according to theoretical saturation criteria. All included women are informed, carefully regarding the aim of the study and they all participated voluntarily with permission to leave at any time for any reason. The data are analyzed by means of a three-phase coding scheme, including open, axial and selective coding.

Findings: Based on the content analysis used to extract the data from the interviews, 21 sub-themes and 7 macro-themes were obtained. According to these findings, early puberty, larger body than age, patriarchy, religious prejudice, geographic location, economic poverty and living with stepchildren are the main underlying causes of child marriage in Tabriz.

Conclusion: Precocious puberty and physical structure are more influenced by genetic characteristics, but the results of the study show, the child marriage practice is mainly under the influence of social and cultural factors, therefore, any proper intervention to manage the problem should be socially or culturally defined, constructed, and implemented. Here, the role of all socializing agents is crucial and they have great potential to deal with the problem of child marriage.

Citation: Hajilou, F., Aghayari, T., Alipour Abdar, F. The Contextual Causes of Child Marriage (A case study: Women Who Have Child Marriage Experience and Recourse to Health Centers in Tabriz). Quarterly Journal Women and Society, 2022; 12(48): 103-116 doi: 10.30495/jzv.2022.28413.3610

*Corresponding Author: Fattaneh Hajilou

Address: Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Email: fhajilou@tabrizu.ac.ir

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Child marriage, as a multidimensional phenomenon, although shows declining trend at global level, it still is practiced among some societies or among some socio-cultural groups within societies. Regardless of gender, the concept of child marriage applies to the marriage of girls and boys, take place below certain ages, according to law, religious codes or common sense regarding proper age but often because of issues of ethnic tradition, patriarchy, and family economic problems, most marriages are forced on girls as a children Marriage to adult men occurs.

Existing official records for child or early marriage incidences show that East Azerbaijan has the second highest number of child marriages among Iranian provinces, after Khorasan-Razavi Province. According to the province's official welfare statistics, the number of marriages of girls under the age of 18 increased by approximately 42 per cent in 2018 and 2019. The present study aimed at investigating the underlying causes of early/child marriage among Tabriz City's married women, as the center of the province.

Materials and Methods

The present study was done by a qualitative method based on the lived experience of women who have experienced child marriage. Because the legal age of marriage in Iran is set at 15 years, sampling was conducted in the community of women between 15 and 35 years old, who first married at the age of less than 15 years old. After reviewing the research objectives, respondents voluntarily participated in the interview and the sampling continued until the data became theoretically saturated. These women were interviewed in depth when referring to Tabriz City health centers in 10 different neighborhoods of the city, through the use of a semi-structured researcher-made protocol. A purposive sampling

approach was used to include 21 women in the study with various social and economic backgrounds and according to theoretical saturation criteria. All included women were informed carefully regarding the aim of the study and they all participated voluntarily with permission to leave at any time for any reason.

The questions covered all related domains of the experience under study with reference to underlying biological, psychological, economic, social, and cultural factors. Interviews were recorded by tape recorder (if permitted by the interviewee) or by intensive paper and pencil notes at the time of the interview.

There was no gap between data gathering and analysis when using thematic analysis leading framework, after finalizing any given interview, it was first fully transcribed and then was coded according to smallest and meaningful linguistic phrases or sentences.

Then, researchers tried to synthesize existing numerous open codes into some leading and encompassing axial codes. Finally, a higher-level abstraction from axial codes was done to come with few number of selective codes related to underlying factors of child marriage. The data gathering process went on until new codes or data were not identified by researchers in final interviews.

Results

Reviewing socio - economic characteristics of interviewed women shows that, around 17 of women were married, 3 were divorced and 1 of them was in her second marriage. The lowest age at marriage among the interviewees was 11 years old and the highest age at marriage was 15. The smallest and largest age difference between spouses were 2 and 13 years, respectively. Almost all of the interviewees were born in Tabriz City. Around fifty percent of the interviewee's husbands were employed at governmental organizations and other fifty percent at private sector.

According to the findings, 21 sub-themes and 7 general themes are identified regarding child marriage experience in the study context. These include; larger-than-age body size and early sexual maturation (which leads some parents make their girl-child(ren) marry earlier than what is expected at usual conditions); religious dogmatism (which makes early marriage as an accepted life practice especially for girls); patriarchy (referring to the ideological viewpoint that men have the right and should decide around all familial and societal issues); social pressure (which include all those pressures come from the general society both perceived/subjective or objective, which promotes and even enforces early marriage); economic poverty (which includes those codes related to a household's difficulty to make a proper and accepted livelihood of its members); and lack of awareness and dramatic imaginary of marriage in the mind of girls themselves. To illustrate the importance of each underlying category shaping the experience of child marriage, social pressure is mentioned by almost all of the interviewees and could be regarded as the universal factor; and early sexual maturation mentioned by 16; religious dogmatism by 12; masculinity by 11 of interviewees participated in the study. Other categories have been observed among smaller number of interviewees

Conclusion:

Child marriage could be regarded as a multifaceted practice has its roots in many psychological, economic, social, and cultural influences. The prevalence of the practice, despite of its declining trend at global level, however is increasing in some societies or among special socio-economic groupings. East Azerbaijan is among those provinces which experiences child marriage as a social problem, since it witnesses a great deal increase in the

practice at recent years. Although results of the study show precocious puberty and physical structure that is influenced by the genetic characteristics important context to child marriage but These are influenced of social and cultural factors so, any proper intervention to manage the problem should be socially or culturally defined, constructed, and implemented. It seems the first step is to increase the awareness of families and parents with regard to child marriage, its underlying factors, and especially its mostly improper consequences. Here, the role of all socialization agents should be highlighted, since they could be regarded as frontline actors to any sort of behavioral change at personal, group, or societal levels. Family, educational institutions, religion, and mass media all have great potential to manage the problem of child marriage.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All participants full fill the informed consent.

Funding

No funding.

Authors' contributions

Design and conceptualization: Fattaneh Hajilou, Tavakkol Aghayari Hir, Farideh Alipour Abdar; Methodology and data analysis: Fattaneh Hajilou, Farideh Alipour Abdar; Supervision and final writing: Fattaneh Hajilou, Farideh Alipour Abdar, Tavakkol Aghayari Hir.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

علل زمینه ساز کودک همسری (مطالعه موردی زنان دارای تجربه زیسته مراجعه کننده به مراکز بهداشتی شهر تبریز)

فتانه حاجیلو^{۱*}، توکل آقاییاری^۲، فریده علیپور آبدار^۳

- ۱ - استادیار جامعه شناسی گروه علوم اجتماعی دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)
۲ - دانشیار جمعیت‌شناسی گروه علوم اجتماعی دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
۳ - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد پژوهش اجتماعی گروه علوم اجتماعی دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

چکیده

مقدمه: در جهان معاصر، پدیده ی کودک همسری در متن بسیاری از جوامع جریان دارد؛ دختران و پسران زیر سن قانونی، حتی کمتر از ۱۰ سال مجبور به ازدواج می شوند. آمار رسمی موجود در مورد این پدیده حاکی از رتبه دوم آذربایجان شرقی بین استان های کشور است. شهر تبریز به عنوان مرکز استان به دلیل تنوع اجتماعی، فرهنگی و مذهبی، برای بررسی علل زمینه‌ساز کودک همسری در این استان مورد پژوهش قرار گرفته است.

روش شناسی: پژوهش حاضر به شیوه کیفی، براساس تجربه زیسته زنانی که این پدیده را تجربه کرده اند انجام شده است. نمونه گیری به صورت هدفمند در جامعه زنان بین ۱۵ تا ۳۵ سال مراجعه کننده به مراکز بهداشتی شهر تبریز که اولین بار در سن کمتر از ۱۵ سال ازدواج کرده‌اند انجام شده، پاسخگویان پس از آگاهی از اهداف پژوهش به صورت داوطلبانه در مصاحبه شرکت کرده‌اند و نمونه گیری تا اشباع نظری داده ها ادامه یافته است.

یافته‌ها: براساس تحلیل مضمون که برای استخراج داده از مصاحبه ها استفاده شده، ۲۱ زیر مضمون و ۷ مضمون کلی به دست آمده است که براساس آن، بلوغ جنسی زودرس، مردسالاری، تعصبات مذهبی، موقعیت محل زندگی و زندگی با پدر و مادر ناتنی مهمترین علل زمینه ساز کودک همسری در شهر تبریز است.

بحث و نتیجه گیری: اگرچه موضوع بلوغ زودرس و ساختار جسمی بیشتر تحت تاثیر ویژگی های ژنتیکی افراد است اما نوع برخورد با این موضوع بستگی به محل زندگی، سبک زندگی و تعاملات اجتماعی محیط دارد و مسائل اجتماعی و فرهنگی مسئله بلوغ زودرس را در پدیده کودک همسری تشدید می کند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۸

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۰۷/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۱

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jzv.2022.28413.3610

واژه‌های کلیدی:

کودک همسری، ازدواج زودرس، بلوغ جنسی زودرس.

* نویسنده مسئول: فتانه حاجیلو

نشانی: استادیار جامعه شناسی گروه علوم اجتماعی دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

تلفن:

پست الکترونیکی: fhajilou@tabrizu.ac.ir

مقدمه

با وجود تغییراتی که در طول چند دهه اخیر در الگوهای ازدواج صورت گرفته است و به نظر می رسد براساس آن سن ازدواج در جهان روز به روز بالاتر می رود، هنوز شاهد وقوع ازدواج هایی در سنین کودکی و پایین تر از سن قانونی نیز هستیم. " کودک همسری" فارغ از جنسیت، در مورد ازدواج دختران و پسران به کار می رود اما اغلب به خاطر مسائل ناشی از سنت های قومی، پدر سالاری و مشکلات اقتصادی خانواده، بیشتر این نوع ازدواج در مورد دخترانی که در سنین کودکی مجبور به ازدواج با مردان بزرگسال می شوند به وقوع می پیوندد.

براساس پیمان نامه جهانی حقوق کودک، افراد زیر هجده سال کودک محسوب می شوند، لذا ازدواج زود هنگام عبارتست از هر ازدواجی که در سنین زیر ۱۸ سالگی صورت گرفته و کودک از نظر جسمی، فیزیولوژیکی و روانی برای ازدواج و فرزند آوری آماده نیست (۱). در قانون مدنی ایران نکاح اناث، قبل از رسیدن به سن ۱۵ سال تمام و نکاح ذکور، قبل از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام ممنوع است (۲).

در برخی جوامع اعتقادات عرفی و فرهنگی درباره زنان و دختران آن است که به محض رسیدن آنان به سن بلوغ و حتی در بعضی موارد قبل از رسیدن به سن بلوغ باید آنها را شوهر داد. در برخی جوامع نیز خام پسندی و نوجویی باعث می شود مردان در همسر گزینی به دنبال دختران کوچک و بی تجربه و کم سن و سال بروند و این امر باعث رواج کودک همسری در بین دختران جوان و افزایش فاصله سنی زن و شوهر در این مناطق است (۳).

عوامل اقتصادی مانند فقر، افزودن بر ثروت خانواده از طریق پیوند ازدواج و عوامل سیاسی و اجتماعی مانند تمایل به وصلت با خانواده های پر نفوذ نیز از دلایل دیگر کودک همسری به شمار می رود. مقررات برخی از ادیان و مذاهب هم در ازدواج زودرس تاثیر دارد مثلا هندوئیسم خواستار ازدواج دختران قبل از رسیدن آنها به سن بلوغ است. از عوامل دیگر موثر بر ازدواج زود هنگام می توان مواردی نظیر فساد پذیر بودن زن، ملاحظات اجتماعی، بی سواد و کم سواد، شیوه معیشت و پدر سالاری را نام برد (۲).

براساس آمار «گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران» مرکز آمار ایران، در بهار سال ۱۳۹۹ بالغ بر ۷۰۰۰ ازدواج دختر بچه ۱۰ تا ۱۴ ساله و یک ازدواج دختر بچه کمتر از ۱۰ سال در کشور به ثبت رسیده است (۳). بررسی ها نشان می دهد «آذربایجان شرقی در ازدواج زود هنگام و کودک همسری و

همچنین در طلاق گروه سنی ۱۰ تا ۱۴ سال در رتبه دوم کشور قرار دارد» (۴). براساس آمار رسمی بهزیستی استان، ازدواج دختران زیر ۱۸ سال این استان طی سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ حدود ۴۲ درصد افزایش یافته است (۵).

در بررسی مسئله کودک همسری غالباً فقر اقتصادی به عنوان مهمترین دلیل بستر ساز این موضوع مطرح می شود. اولین بار بکر^۳ نگاه اقتصادی به پدیده ازدواج را در قالب مدل " حداکثر سازی مطلوبیت" تئوریزه کرده است و همه عواملی که می تواند بر رفتار و تصمیم ازدواج تأثیر بگذارد، از نگاه مطلوبیت و منافع حاصل از ازدواج، مورد بررسی قرار داده است (۶). دیگر تئوری اقتصادی ازدواج بر مبنای تحلیل هزینه - فایده می تواند باعث به تاخیر انداختن ازدواج در جستجوی همسری با ویژگی های خاص و یا برعکس، تعجیل در ازدواج شود. «وقتی فرد مجرد ازدواج می کند همسر او بخشی از منافع غیر تجاری را فراهم می کند که در وضعیت مجردی باید برای آنها بهایی بپردازد ... اینها بخشی از داد و ستدهای ضمنی هستند که جانشین قراردادهای بازاری برای افراد می شود» (۷).

نظریه اقتصادی دیگری در بررسی ازدواج موسوم به تئوری بازی است و زمانی به کار می رود که رفتار استراتژیک وجود دارد. ازدواج، چه با هدف مقدس زناشویی انجام پذیرد و چه برای ارضاء نیازهای بیولوژیکی، شامل رفتاری استراتژیک است و بنابراین، تئوری بازی در آن اعمال می شود. زمانی که تصمیم فرد وابسته به راهبردهایی است که دیگران انتخاب می کنند، تئوری بازی با هدف یافتن راهبرد بهینه برای تصمیم گیرندگان و پیش بینی محتمل ترین نتایج استفاده می شود (۸).

بلاو در نظریه ی مبادله، در چرخه ای به نام فراگرد تبادل نشان می دهد بیشتر رفتارهای بشری بر اساس منافع است که از تبادل بین فردی آغاز شده، سپس به تبادل بین فرد و گروه برای تمایز منزلت و قدرت، مشروعیت و سازمان یافتگی و در نهایت دگرگونی اجتماعی می شود (۹). براین اساس زن و مرد بر اساس نیازهای اجتماعی و درونی در می یابند که تشکیل خانواده می تواند برای آنها پاداش هایی را به همراه آورد که در هیچ گروه دیگری ما به ازاء ندارد، اگرچه جنس پاداش هایی که زن و مرد در اختیار یکدیگر می گذارند متفاوت است.

در نظریه های اجتماعی مثل تئوری منزلتی وبر، گروه های منزلتی در تمام عرصه های زندگی از جمله در ازدواج، خطوطی را ترسیم و تعاریف مشخصی تعیین می کنند، به این ترتیب افراد به لحاظ ساختاری و قرارگرفتن در گروه های منزلتی تعریف خاصی

^۳ - Backer

1 - Child Marriage

^۲ - مگر در موارد خاص با اجازه ولی یا دادگاه صالح

زناشویی پایبندی برخوردارند و میانگین کیفیت زناشویی در سبک "خواستگاری و ازدواج با رضایت خود و خانواده" از ازدواج اجباری، همچنین ازدواج با انتخاب خود ولی برای فرار از خانه بیشتر است (۱۴).

صفوی و مینایی (۱۳۹۴) در تحقیق "تجربه زیسته دختران نوجوان در نقش همسر" مبتنی بر مصاحبه‌های عمیق با ۳۵ زن در شهر آران بیدگل نشان می‌دهند بیشتر افراد نه تمایلی به ازدواج داشته‌اند و نه حق انتخابی، تجربیات تلخ آنها از نداشتن فرصت کافی برای کودکی، بازی و درس خواندن باعث شده تا به هیچ وجه، حاضر به ازدواج زود هنگام دخترانشان نباشند. آنها در روابط خانوادگی قدرت و اختیاری ندارند، در ارتباط با سایر افراد و تمامی مسائل مالی، اجتماعی و خانوادگی، شوهر تصمیم گیرنده است (۱۵).

ضرابی و مصطفوی (۱۳۸۹) در "بررسی عوامل موثر بر سن ازدواج زنان در ایران؛ با رویکرد اقتصادی" با هدف یافتن عوامل موثر بر سن ازدواج زنان بر اساس داده‌های رسمی موجود در ایران، نشان داده‌اند متغیر شهری بودن در مقایسه با روستایی بودن در مجموع تأثیر منفی بر سن ازدواج زنان نشان می‌دهد. در میان قومیت‌های مختلف نیز تفاوت سن ازدواج دیده می‌شود؛ بهبود وضعیت اقتصادی و وجود اشتغال مردان باعث افزایش ازدواج و کاهش سن ازدواج زنان شده و ازدواج زنان با مردان دارای سطح اقتصادی بالاتر، منفعت حاصل از ازدواج زنان را افزایش داده و سبب ازدواج زنان در سن پایین‌تر می‌شود (۱۶).

مریم کاینک (۲۰۱۴) در پژوهشی به نام عروس کودک، نشان داده است ازدواج دختران در کشور ترکیه در سنین کمتر از ۱۸ سال ازدواج اجباری است؛ یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد علاوه بر مشکلات قانونی، وضعیت تحصیلی خانواده‌ها و دختران، وضع اقتصادی خانواده‌ها، هنجارهای کلیشه‌ای، سنت‌ها و تبعیض جنسیتی، موقعیت مناسبی برای ازدواج زود هنگام فراهم می‌کند (۱۷).

بورجو و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی کیفی در مورد ازدواج زودرس زنان در منطقه آناتولی ترکیه نشان داده است عواملی مثل فقر، پایین بودن سطح سواد والدین، بالا بودن تعداد زیاد فرزندان خانه‌پدري، تمایل به بچه دار شدن زن در فرهنگ منطقه، عوامل زمینه ساز ازدواج زود هنگام دختران و شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی فاکتورهای مهم کودک همسری در منطقه آناتولی است (۱۸).

روش پژوهش و ابزار پژوهش

از ازدواج دارند (۱۰). براین اساس ازدواج حتی اگر انتخاب با خود شخص باشد، تحت ساختار، نظم اجتماعی و درگیر قید و بندهای جامعه است. براساس تئوری آلبرت بندورا^۱ که یادگیری افراد از طریق مشاهده، تقلید و مدل سازی رخ می‌دهد، این امر به طور ناخودآگاه در بسیاری از افراد پیامدهای ثمربخش، یا زیان‌بار خود را به دنبال دارد (۱۱)، در بسیاری از مواقع اعضای خانواده نظیر والدین یا خواهران و برادران قادرند در انگیزه و جهت گیری‌های رفتاری و نگرشی افراد تأثیر گذار باشند، موقعیت و جایگاه آنها می‌تواند فرآیندهای تأثیر گذار بر رفتار افراد را به عنوان رفتارهای عقلانی برای رسیدن به منزلت اجتماعی داشته باشد؛ «گروه خواهران و برادران می‌تواند بر رفتارهای مرتبط با خانواده نظیر ازدواج، فرزند آوری، طلاق و ... ظرفیت خود را اعمال کند» (۱۲).

تحقیقات پیشین انجام شده داخلی و خارجی عوامل مختلفی را متناسب با وضعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه بررسی کرده‌اند. کوهی (۱۳۹۸) در یک تحلیل ثانویه با عنوان بررسی کودک همسری در کشور با تأکید بر استان آذربایجان شرقی به بررسی وضعیت کودک همسری براساس داده‌های سالنامه‌های رسمی کشور پرداخته و نشان می‌دهد روند کودک همسری از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۸ روند صعودی را طی کرده و استان‌های خراسان رضوی، آذربایجان شرقی، سیستان و بلوچستان و خوزستان بیشترین نرخ کودک همسری را دارند. به نظر محقق فقر اقتصادی خانواده، از جمله عوامل مهم کودک همسری در ایران است (۴).

احمدی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان طنین سکوت، با هدف بررسی میزان ازدواج زود هنگام کودکان در ایران با تحلیل اجتماعی و فرهنگی دقیق این پدیده به عنوان یک آسیب اجتماعی با روش کیفی و به کارگیری تکنیک‌های مشاهده، مصاحبه، نشان داده هفت استان خراسان رضوی، آذربایجان شرقی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، آذربایجان غربی، هرمزگان و اصفهان در سالهای اخیر بیشترین فراوانی کودک همسری را داشته‌اند. این یافته‌ها همچنین نشان داد مهم ترین عوامل موثر بر تداوم کودک همسری فقر، تحصیلات پایین و کم سواد، حمایت قانونی، فشارهای اجتماعی و نگاه مردسالارانه و باورهای سنتی و مذهبی می‌باشد (۱۳).

ولد خانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش "تأثیر سن ازدواج، الگوهای همسرگزینی و تفاوت سنی زوجین بر کیفیت زندگی زناشویی زنان شهر تهران" با هدف بررسی تأثیر سن ازدواج، تفاوت سنی و سبک‌های همسرگزینی، بر کیفیت زندگی نشان دادند زنانی که در کمتر از ۲۰ سالگی ازدواج کردند، از کیفیت

¹-Albert Bandura

بین ۵ تا ۲۵ نفر است» (۲۰). معیار اصلی انتخاب نمونه ها شرکت آگاهانه، داوطلبانه و آزادانه در فرآیند تحقیق است، کسب رضایت آگاهانه داوطلبان، حفظ بی‌نامی، محرمانه بودن اطلاعات و برخورداری از حق کناره‌گیری از پژوهش از جمله ملاحظات اخلاقی لحاظ شده در این پژوهش است. تکنیک به کار رفته برای گردآوری اطلاعات اساسی که یافته ها از آن استخراج شده و تحلیل‌ها بر آن استوار است، مصاحبه نیمه ساختار یافته عمیق است.

برای آغاز کار ابتدا محورهای اصلی گفتگو در جستجوی عوامل زمینه‌ساز وقوع کودک همسری مشخص شده، سپس با پرسش‌های هدفدار با داوطلبان مصاحبه شده است. داده های حاصل از مصاحبه عمیق از سه مرحله عبور کرده اند؛ ابتدا مطالب مصاحبه به دقت پیاده سازی و ثبت شده، در مرحله دوم زیر مضامین براساس معنای مشترک عبارات ثبت شده مشخص و علامت گذاری شده، در مرحله سوم پالایش و خالص‌سازی عبارات با کدگذاری گزینشی و تشکیل مضامین اصلی انجام شده اند. «مضمون مبین اطلاعات مهمی درباره داده ها و سؤالات تحقیق است و تا حدی، معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه ای از داده ها را نشان می دهد. مضمون، الگویی است که در داده ها یافت می شود و حداقل به توصیف و سازماندهی مشاهدات و حداکثر به تفسیر جنبه هایی از پدیده می پردازد. به طور کلی، مضمون، ویژگی تکراری و متمایزی است که به نظر پژوهشگر، نشان دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤالات تحقیق است» (۲۱).

جدول ۱، روش شناخت و کشف مضامین پژوهش حاضر را نشان می دهد.

جدول ۱- روش ها و فنون شناخت مضامین

نحوه کاربرد	فنون	روش شناخت مضمون
شناخت کلمات و عبارات مترادف و تکراری	توجه به کلمات تکراری	توجه به کلمات در متن گفتگو
شناخت اصطلاحات و عبارات ظاهراً ناآشنا	توجه به کلمات پنهان	
شناخت کلمات کلیدی و مصادیق آنها	توجه به کلمات کلیدی	
شناخت شباهت ها و تفاوت های موجود	مقایسه و هم سنجی	
شناخت موضوعات برجسته و مهم نظری	جستجو در موضوعات مهم	موشکافی و دقت در متن گفتگو
شناخت مسائلی که بدیهی فرض شده یا به آنها اشاره نشده	جستجوی اطلاعات مفقود	
شناخت بخش پنهان گفتگو که برجسته نشده	توجه به بخش های مشخص نشده	جابه جایی متن پیاده شده از مصاحبه هر داوطلب
شناخت بخش های مرتبط با هم و انتقال آنها در کنار هم و مرتب کردن مجدد گفتگوها	برش و جایگذاری متون برجسته	

سال و مسن ترین آنها ۳۳ سال دارند. در زمان مصاحبه ۱۷ نفر از آنها متاهل، ۳ نفر مطلقه و ۱ نفر ازدواج مجدد داشتند. کمترین سن در زمان ازدواج ۱۱ سال و بالاترین سن ازدواج در میان آنها

تحقیق حاضر به شیوه کیفی و با روش پدیدار شناسی انجام یافته است. پدیدارشناسی روشی است که در آن محقق تلاش می کند به وسیله بررسی تجربه گروهی از انسانها، به ماهیت پدیده مورد مطالعه بپردازد. «منطق رویکرد پدیدارشناسی، مناسبترین روش برای توصیف ذات یا جوهره یک تجربه زیسته است. مطالعه پدیدارشناسی معنای ادراک شده مشارکت کنندگان را در تجربه یک پدیده مدنظر قرار می دهد. هدف اصلی، تقلیل تجارب افراد از یک پدیده به توصیفی از ذات فراگیر (ماهیت واقعی آن چیز) است» (۱۹).

برای انجام تحقیق جمع آوری اطلاعات با مراجعه مستقیم به برخی مراکز بهداشتی در مناطق ۱۰ گانه شهرداری شهر تبریز انجام شده، جامعه آماری تحقیق شامل زنان مراجعه کننده به مراکز بهداشتی در سطح شهر تبریز است که بین ۱۵ تا ۳۵ سال هستند. برای حفظ تنوع حداکثری در نمونه ها، ابتدا فهرستی از مراکز بهداشتی شهر برحسب مناطق مختلف شهرداری تهیه شد، سپس مراکزی که آمار مراجعه زنان در سنین ۱۵ تا ۳۵ سال به آنها بیشتر بود انتخاب و در مراکز انتخابی با زنان داوطلب مصاحبه شده است. پژوهش در بهار ۱۳۹۹ انجام شده زمانی که برای پیشگیری از ابتلا به کرونا، مراکز درمانی با کاهش مراجعات عمومی و غیرضروری به این مراکز روبرو بودند و این مسئله باعث شد که محقق زمان و تلاش زیادی جهت یافتن نمونه‌های مناسب برای مصاحبه صرف کند. شیوه نمونه گیری، غیراحتمالی و به شیوه هدفمند انجام شده، بر همین اساس با افرادی که خود تجربه زیسته در خصوص کودک همسری دارند مصاحبه شده و این کار تا زمان اشباع نظری ادامه یافته و در مجموع با ۲۱ نفر از زنان مصاحبه شده است. «در روش پدیدار شناسی تعداد نمونه

یافته های پژوهش

نتایج توصیفی مربوط به ویژگی های فردی و زمینه اجتماعی مصاحبه شوندگان نشان می دهد جوان ترین مصاحبه شونده ۱۶

افرادی از جنس مخالف نزدیک شده و دور از چشم والدین با یکدیگر به گفت و گوهای صمیمانه بپردازند یا قرارهای عاشقانه بگذارند.

« در سن ۱۴-۱۳ سالگی با پسر عمه ام دوست شدم. فامیلی با دوستی فرق می کند وقتی از یکی خوشت می آید این خواستن باعث می شود طرف مقابل یک واکنش دیگری نشان دهد که این واکنش در مورد همه پسرهای فامیل وجود نداشت یک محبت دیگری بین آدم بوجود می آید که متفاوت است» (۱۸ ساله، تحصیلات: اول راهنمایی، خانه دار)

۲- مردسالاری

در خانواده مردسالار، اساس مدیریت و رهبری بر عهده یک یا چند مرد است. جنس مذکر، بعنوان سرپرست و تصمیم گیرنده خانواده است. یافته‌های پژوهش نشان می دهد مرد سالاری به عنوان عامل زمینه ساز ازدواج های زیر سن قانونی بسیار تاثیر گذار است.

« خانواده ام خیلی منو اذیت می کردند نه اینکه کتک بزنند بلکه اختیاری از خود نداشتیم با دوستانم رفت و آمد کنم دوستانم اونها انتخاب می کردند در همه کارها نظر شونو تحمیل می کردند حتی در انتخاب لباسم» (۲۷ ساله، شغل: خانه دار، تحصیلات سوم راهنمایی).

اذیت کردن، ندادن اختیار، محدود بودن حتی در ارتباط با دوستان و اجبار از سوی افراد مذکر خانواده، مشوق دختران برای ازدواج جهت فرار از کنترل خانواده، دخالت برادران در زندگی خواهران، و رهایی از جو مردسالار خانواده که از سوی پدر یا برادران اعمال می شود است.

« برادرم در همه کارهای من دخالت می کردند حتی در درس خوندم می گفتند همه ما ریاضی خوندم تو هم باید ریاضی بخونی ولی من دوست داشتم هنر بخونم» (۲۱ ساله، تحصیلات سوم راهنمایی، خانه دار).

تحمیل نظرات سایر مردان خانواده در شیوه رفتار و حتی انتخاب رشته تحصیلی گواه آن است که تلاش برای رهایی از زندگی زیر سایه سنگین پدرسالاری و مردسالاری، کسب استقلال و آزادی انتخاب، نیز از جمله دلایلی است که دختران جوان را به ازدواج زود هنگام راغب می سازد.

۳- اعتقادات مذهبی

بخشی از اعتقادات مذهبی به طور سنتی، از عوامل اصلی فرهنگی مرتبط با ازدواج است و تمسک به سنت های دینی در بسترسازی برای ازدواج زود هنگام نقش موثری دارد. این امر هم

۱۵ سال بیان شده است. کمترین تفاوت سنی بین همسران هنگام ازدواج ۲ سال و بیشترین تفاوت سن ۱۳ سال است. محل تولد ۱۷ نفر از مصاحبه شوندگان و محل تولد والدین ۱۴ نفر از آنها نیز شهر تبریز است. بیشترین تحصیلات در مورد والدین، همسران و خود افراد مورد مصاحبه در سطح ششم ابتدایی تا دیپلم است، ۲۰ نفر از مصاحبه شوندگان، ۱۱ نفر از والدین آنها و ۱۴ نفر از همسران آنها تحصیلات در سطح ششم ابتدایی تا دیپلم دارند. در زمان ازدواج هیچیک از همسران دارای خانه شخصی نبوده اند ولی ۱۰ نفر از آنها ماشین شخصی داشتند. در بیش از نیمی از موارد همسر افراد مورد مصاحبه شغل آزاد دارند. کارمندان بخش دولتی با حقوق ثابت، کمترین فراوانی را در بین شغل همسران افراد مورد بررسی دارند.

بر پایه تحلیل داده های حاصل از مصاحبه ها، مضامین مربوط به علل زمینه ساز کودک همسری تعیین و دسته بندی شده اند، سپس هریک از دسته ها در گروه های بزرگتر و منجر به مفاهیم کلی مرتبط قرار گرفته اند. در نهایت برحسب فراوانی تکرار مضمون های استخراج شده است. نظر به رعایت اختصار در شرح هر مضمون به خلاصه ترین شکل ممکن نهایتا عوامل زمینه ساز کودک همسری در جامعه مورد بررسی به صورت زیر جمع بندی شده است:

۱- بلوغ جنسی زودرس

بلوغ زودرس به ظاهر شدن زود هنگام علائم جسمی، هورمونی و رفتاری گفته می شود. تعداد زیادی از مصاحبه شوندگان اظهار کردند به خاطر ویژگی جسمانی و ظاهر فیزیکی شان همیشه به وسیله دیگران بزرگتر از سن واقعی شناخته می شدند. این مسئله روی طرز رفتار، گفتار و پوشش آنها تاثیر گذاشته و باعث شده در تعامل و ارتباط با افراد و موضوعاتی باشند که منجر به بلوغ زودرس جنسی آنها شده است.

« به خاطر استخوان بندی درشت و هیکل بزرگم همیشه سنم را بزرگتر از سن واقعی ام نشان می دادم و چون در راه مدرسه پسرها سر راهم قرار می گرفتند مادرم به خاطر اعتقادات مذهبی و به خاطر حرف همسایه ها خودش منو به مدرسه می برد و می آورد و زمانی که خانواده خاله ام از من خواستگاری کردند مادرم بلافاصله موافقت کرد» (۱۴ ساله، تحصیلات: دوم راهنمایی، شغل: کارگر کارخانه).

در آغاز بلوغ، علاقه به جنس مخالف به عنوان یک نشانه طبیعی در دختران پدیدار می شود و هیجان های گوناگونی را در وجود نوجوان برمی انگیزد. این کشش تند که برآیند بیداری میل جنسی و رشد عاطفی است، باعث می شود بعضی از آنان به

ما رو با هم دیدند. ترسیدم که به خانواده ام بگن از ترس خانواده بعد از یک هفته دوست شدن با هم فرار کردیم» (۲۷ ساله، زمان ازدواج ۱۶ ساله، تحصیلات: سوم راهنمایی، خانه دار).

زمانی که رفتار افراد تحت نظارت شدید محیط اطراف است به ویژه زمانی که تفکر و در نتیجه رفتار اطرافیان به طور مستقیم یا غیر مستقیم بر وضعیت زندگی افراد تاثیر می گذارد تلاش برای فرار از اعمالی که قبح اجتماعی دارد یکی از عوامل سوق دهنده و زمینه ساز برای ازدواج های زود هنگام است.

« در محله مان در راه مدرسه از طرف پسرها درخواست دوستی داشتم و به خاطر این موضوع همیشه مادرم تا مدرسه همراهیم می کرد بعد هم از ترس آبرو و حرف مردم مرا زود شوهر دادند» (شیوا ۲۰ ساله ازدواج ۱۶ ساله، اول دبیرستان، خانه دار).

۵- باورها و هنجارهای عرفی

در فرهنگ هر منطقه در مورد مسائل مختلف عقاید خاصی رایج است که با تکرار در نسل ها، به صورت باورها و به دنبال آن رفتارهای ناشی از آن به صورت هنجارهای عرفی باب می شود. هر چند که در گذر سال ها و حرکت بسوی مدرنیسم بخشی از این اعتقادات ممکن است رنگ ببازد. ضرب المثلی که می گوید «عقد دختر عمو و پسر عمو در آسمانها بسته شده است» از جمله این اعتقادات است:

«ازدواج ما ازدواج سنتی بود. چون پسر عمو دختر عمو بودیم، ازدواج من با خواست پدر بود، من اصلا به ازدواج فکر نمی کردم از این پسر عمو هم خوشم نمی آمد ولی چون خواست پدر بود من هم مجبور شدم قبول کنم» (۲۶ ساله، ازدواج ۱۶ ساله، موقع ازدواج سوم راهنمایی، اکنون لیسانس و خانه دار).

باورهایی که سازنده ارزش های اجتماعی می شوند و در اثر آنها هنجارهای خاص شکل می گیرد. مثل این باور که دختر اگر تا سن مشخصی ازدواج نکند دیگر امکان ازدواج نخواهد داشت و این مسئله باعث سرافکنندگی خود و خانواده اش خواهد شد.

« در یک خانواده مذهبی و سنتی زندگی می کردم. همه دختران فامیل ما قبل از ۱۶ سالگی ازدواج می کنند این اعتقاد در خانواده ما هست که دختر بعد از ۱۶ سالگی از وقت ازدواجش گذشته به همین خاطر بعد از اینکه همسر به خواستگاری من آمد من و خانواده ام خوشحال شدیم که من هم خواستگار پیدا کردم» (۳۱ ساله، تحصیلات: اول دبیرستان، خانه دار).

۶- عوامل اقتصادی

عوامل اقتصادی به عنوان یکی از علت های ازدواج زود هنگام از طرف اغلب زنان مصاحبه شونده مطرح شده است. رسیدن به

در مورد والدین و هم در مورد دخترانی که در خانواده های مذهبی رشد می کنند صادق است.

« علت ازدواج من چیزی به جز اعتقادات مذهبی نبود. خانواده همسر، مرا دیدند به خواستگاری آمدند خانواده ام درباره خواستگاران تحقیق کردند و چون آنها را هم خانواده ای مذهبی شناختند موافقت کردند من هم قبول کردم چون فکر می کنم با ازدواج انسان در زندگی به تعالی می رسد» (۱۹ ساله، خانه دار، تحصیلات اول دبیرستان).

البته گاهی سخت گیری های مذهبی خانواده ها روی کودکان تاثیر عکس می گذارد و آنها برای رهایی از قید سخت گیری های خانواده تن به ازدواج می دهند. اعتقادات مذهبی به ویژه زمانی که اجبارها با تحکم از سوی مردان خانواده اعمال می شود و به عبارتی با نوعی از مردسالاری توأم می شود، هر انتخابی که باعث رهایی از این فشار و اجبار باشد از جمله ازدواج های زودرس دختران مورد استقبال قرار می گیرد.

« برادرانم در همه کارهای من دخالت می کردند حتی در نماز خواندم. هر روز صبح مرا برای خواندن نماز بیدار می کردند مرا مجبور به چادر سر کردن می کردند من خوشم نمی آمد چادر سر کنم و اولین کاری که بعد از ازدواج کردم چادرم را باز کردم» (۲۰ ساله، تحصیلات: اول دبیرستان، خانه دار)، (در زمان ازدواج ۱۴ ساله)

در برخی موارد، نیز ازدواج کودکان بر این باور انجام می شود که عاملی در کنترل رفتار جنسی و باروری دختران است، زیرا عقاید فرهنگی و مذهبی در حفظ باکره بودن و عفت و پاکدامنی دختران به طور مستقیم مرتبط با وضعیت و ناموس خانواده است، این تفکر نفوذ زیادی بر والدین در امر ازدواج فرزندان شان ایفا می کند.

« پدرم خیلی بد دل بود و اعتقادات مذهبی تندی داشت به همین خاطر هم روی دختر خیلی حساس بود و اجازه رفت و آمد به دخترهاش نمی داد» (۲۷ ساله، سن ازدواج ۱۶، تحصیلات سوم دبیرستان، خانه دار).

۴- موقعیت محل زندگی (فشار اجتماعی)

فشار اجتماعی در محل زندگی نیز می تواند به عامل زمینه ساز برای ازدواج تبدیل شود. براساس یافته ها، ترس از بی آبرویی به خاطر حرف مردم، ترس از نگاه ها و مزاحمت جوان های محله، ترس از تنبیه از طرف خانواده، در برخی موارد به مشوق برای رغبت به ازدواج زودرس بدل شده است.

«من و همسرم همدیگر را بیرون دیدیم و یک هفته با هم صحبت کردیم چون هم محله ای بودیم چند نفر از محله مان،

همانند می داند یا با طرز فکر کودکانه برای تغییر تصمیم بزرگترها به کارهای کودکانه مثل قهر کردن و فرار از خانواده متصل شده که منجر به کودک همسری می شود.

« در ۱۴ سالگی بطور رسمی از من خواستگاری کردند، من از ازدواج چیز خاصی در ذهنم نبود... زمانی که برای خرید ازدواج رفته بودیم من عروسکها را نگاه می کردم و ذوق می کردم. فکر می کردم اگه زندگی مستقل داشته باشم خانم با سلیقه ای می شم، در تصورم یک خونه مرتب و یک زندگی خوب داشتم» (۲۶) ساله موقع ازدواج ۱۵ ساله، تحصیلات: اول دبیرستان، خانه دار) جدول شماره ۲ مضامین کلی و زیر مضمون های استخراج شده از متن مصاحبه ها را به ترتیب اولویت برحسب فراوانی علل مطرح شده در جریان تحقیق نشان می دهد. بر این اساس بلوغ جنسی زودرس با ۱۶ مورد، اعتقادات مذهبی با ۱۲ مورد، مرد سالاری با ۱۱ مورد و موقعیت محل زندگی با ۱۰ مورد در میان ۲۱ مصاحبه انجام یافته از مهمترین علل زمینه ساز کودک همسری محسوب می شود.

امکانات مالی بیشتر در زندگی، بهره مندی از حمایت مالی خانواده همسر، شرایط مناسب خواستگار و فرار از فشار مالی در خانواده پدری، مواردی است که نقش عوامل اقتصادی را نشان می دهد « ... فکر کردم با ازدواج با پسر این خانواده که تک فرزند است از حمایت مالی و معنوی خوبی برخوردار خواهم شد» (۲۱ ساله، ازدواج ۱۴ ساله، سوم راهنمایی، خانه دار). این نوع فهم از موقعیت پسران تحت تاثیر نگاه اقتصادی به مسئله فرزندان در بستر خانوادگی برای رسیدن به موقعیت و منافع اقتصادی شکل می گیرد.

۷- تصورات کودکانه از ازدواج

دختران به کمک تار و پود خیال برای خود دنیای رؤیایی می سازند. محتوای این گونه رؤیاپردازی ها برحسب علائق نوجوان و محیط تربیتی اش متفاوت است؛ گاهی دختر نوجوان آن چنان محبوس رؤیا و تخیل است که تخیل برایش از واقعیت، واقعی تر می شود چنانکه زندگی واقعی را با خاله بازی کودکانه شان

جدول ۲ - نتایج مربوط به مضمون ها و زیرمضمون های تحقیق

علل کلان	مضمون کلی	زیر مضمون ها
عوامل زیست‌شناختی و روانی	بلوغ جنسی زودرس	شرایط جسمی، تغییرات فیزیولوژیکی و بدنی، زیبایی ظاهری تمایل به خود نمایی از طریق پوشاک و آرایش تمایل به برقراری ارتباط با جنس مخالف و پیدا کردن دوست پسر
عوامل فرهنگی	تعصبات مذهبی	تصمیم گیری در مورد ازدواج دختر براساس باورهای دینی محدودیت در ارتباط با جنس مخالف محدودیت در لباس پوشیدن و سختگیری در مورد نوع حجاب
عوامل اجتماعی	فشار اجتماعی	فرار از کنترل بر امور شخصی خانواده رهایی از فشار خانواده بر روابط اجتماعی تصمیم پدر برای آینده فرزندان دخالت پدر و سایر مردان خانواده (برادران، دایی، عمو) در زندگی دختران رهایی از حرف مردم طرز تفکر در مورد سن ازدواج رهایی از مزاحمت های پسرهای محله
عوامل اقتصادی	رهایی از فقر مالی	ارجحیت داشتن ازدواجهای فامیلی شرایط عرفی خواستگاری رسیدن به زندگی راحت با پول بیشتر شرایط مناسب خواستگار حمایت مالی خانواده همسر فرار از فشار مالی در خانواده پدری

بحث و نتیجه گیری

یکی از مهمترین کارکردهای ازدواج ایجاد نهاد خانواده به شکلی رسمی است اما در این میان، ازدواج با احساسات و نیازهای عاطفی و تصورات زوجین از مسئله ی ازدواج گره خورده است. دختران منتظر رسیدن همسری هستند که آنها را از صمیم قلب دوست دارد و آمده او را از وضعیتیتی که در آن به سر می برد رها کند. این نگاه زمانی که با فیزیک بدنی مناسب همراه می شود می تواند به عامل زمینه ساز ازدواج زودرس بدل شود. طبق یافته های این پژوهش، عوامل زیست‌شناختی و روانی به ویژه بلوغ جنسی زودرس بیشترین مورد زمینه ساز کودک همسری است. بلوغ زودرس نوعی تمایل به خود نمایی بوجود می آورد؛ فرد می خواهد در جمع مطرح شود و توانایی هایش را به ویژه توانایی های جنسی اش را پررنگ کند، فرد می‌خواهد به هر طریق میل به ابراز رشد و بلوغ خود را جبران نماید. این مسئله به ویژه زمانی که در جمع دوستان و همکلاسی ها وارد می شوند شکلی حیثیتی پیدا می کند و فرد با اصرار سعی می کند بلوغ جنسی خود را با ایجاد ارتباط با جنس مخالف نشان دهد و اثبات نماید.

در مقابل چنین رفتارهایی از سوی دختران جوان، والدین احساس می کنند با ازدواج کودک، به نوعی امنیت جسمی و جنسی او را با حفظ دوشیزگی تضمین می‌کنند. موضوع بلوغ زودرس و دارا بودن فیزیک بدنی که فرد را بزرگتر از سن واقعی او می نماید، اگرچه غالباً مربوط به ژنتیک افراد است اما تا حدودی بستگی به محل زندگی و نوع تغذیه افراد نیز دارد به ویژه زمانی که انتظارات از فرد در قبول نقش و مسئولیت بیش از آنکه معطوف به ساختار ذهنی و فکری باشد براساس ظاهر اشخاص صورت می گیرد و بستر مناسبی برای وقوع پدیده ای مانند کودک همسری می‌شود، حتی در برخی از موارد همسرانی انتخاب می شوند که به لحاظ سنی، اختلاف زیادی با همدیگر دارند. بنابراین اگرچه بلوغ زودرس و فرم بدن از ویژگی های زیستی است ولی هر دو این موارد از عوامل اجتماعی و فرهنگی تأثیر می پذیرد؛ از اینرو مداخله مناسب برای مدیریت مسئله باید از نظر اجتماعی یا فرهنگی تعریف شده و ساخته شود.

رهایی از کنترل خانواده که اغلب برپایه ی مرد سالاری و نیز براساس اعتقادات مذهبی انجام می یابد دلیل دیگر تمایل به ازدواج زودرس عنوان شده است. این موضوع را می توان براساس تئوری انتخاب عقلانی تبیین نمود که معتقد است انسان بر مبنای

منفعتی که برای او حاصل می شود رفتار می‌کند. رفتاری که فرد در موقعیت ها و شرایط مختلف به ویژه در مقابل فشارهای گوناگون در جریان زندگی انجام می دهد، رفتاری است که بر مبنای منطق کسب حداکثر منفعت استوار است، از این رو تمایل به ازدواج برای کسب استقلال و رهایی از کنترل خانواده حتی در شخصی‌ترین مسائل را می‌توان براین اساس توضیح داد. پدرسالاری در امر ازدواج کودک، بدین معنی است که نقش پدر نسبت به خود دختر و خواسته های او پررنگتر است. چنین مواردی در ازدواج اجباری آنان در سن زیر قانونی بسیار موثر است. مرد سالاری در قالب تصمیم گیری توسط مردان برای زندگی زنان در جنبه های مختلف، از لباس پوشیدن گرفته تا انتخاب دوست و معاشرت با اطرافیان رخ می دهد و یکی از علل مهم زمینه ساز برای ازدواج در سنین پایین است. این بحثی مهم و مورد توجه درباره روابط نابرابر قدرت در خانواده است و می‌کوشد نشان دهد خانواده عرصه ای برای بازآفرینی سلطه مردان، سرکوب زنان و بدرفتاری با آنها است.

نتایج به دست آمده نشان می دهد پس از عوامل زیست شناختی و فرهنگی، عوامل اجتماعی مثل موقعیت محل زندگی و اعتقادات و هنجارهای عرفی در بسترسازی ازدواج زودرس دختران مهم است و این عوامل می توانند به عنوان بازیگران خط مقدم هر نوع تغییر رفتاری را در سطوح شخصی، گروهی یا اجتماعی به وجود آورند. براساس نظریه بندورا مقدار زیادی از یادگیری ما به وسیله مشاهده کردن صورت می گیرد و اینکه ما چقدر از آنچه را که با مشاهده یاد گرفته ایم به عمل در می آوریم که بستگی به عواملی از قبیل انگیزش، علاقه، مشوق برای عمل، نیاز ادراک شده، حالت جسمی، فشارهای اجتماعی، و نوع فعالیت های رقابتی دارد. به عنوان مثال محیط مدرسه یا محیط هایی که به ویژه دختران جوان در آن مراودات صمیمانه ای با هم دارند نوعی موقعیت در زندگی است که باعث می شود رفتارهای آنها برهم اثر بگذارد. در این میان انجام یک رفتار ناهنجار یا خلاف عرف جامعه زمانی که از سوی برخی دختران مورد بحث قرار می گیرد زمینه تکرار آن رفتار را در بقیه هم ایجاد می کند؛ این مسئله می تواند در اثر چشم و هم چشمی، حسادت یا ابراز وجود در میان دیگران تشدید شود.

فشار اجتماعی مربوط به موقعیت جغرافیایی زندگی نیز از جمله دیگر عوامل اجتماعی در این زمینه است. در جوامعی که ازدواج

که افراد در صورتی مبادرت به ازدواج می‌کنند که وضعیت اقتصادی آنها پس از ازدواج بهتر از وضعیت قبل از ازدواج باشد یعنی فرد انتظار دارد تشکیل خانواده برای او شرایط اقتصادی بهتری به همراه داشته باشد و این مسئله به شکل های مختلف از سوی نظریه پردازان اقتصادی بررسی شده است. اگرچه در پاسخ های مصاحبه شوندگان دلایلی بیان شده که همسو با نظریه های اقتصادی و به ویژه نظریه هزینه - فایده است، نظیر رسیدن به زندگی مرفه، پول بیشتر، شرایط مناسب مالی همسر، حمایت مالی خانواده همسر و فرار از فشار مالی در خانواده پدری، که نشان می دهد انگیزه اقتصادی یکی از چند عامل مشوق ازدواج زود هنگام است اما نکته مهم آن است که انگیزه های اقتصادی غالباً برای بهبود وضعیت خانواده پدری نبوده بلکه بهبود اقتصادی زندگی فرزند و برخورداری از رفاه بیشتر باعث شده دختران را تشویق به ازدواج زودرس کنند. نتایج بدست آمده نشان می دهد عواملی همسو با نظریه های صرفه مقیاس زمینه ساز ازدواج زود هنگام در موارد مورد مطالعه بوده است. با جمع بندی نتایج به دست آمده مدل مکمل پژوهش به شکل زیر ترسیم شده است.

کودکان شایع است، یک فشار اجتماعی در سازگار ساختن آنها با فرهنگ و سنت محل سکونت وجود دارد که در صورت عدم تطابق و ناسازگاری، منتهی به تمسخر، مذمت یا شرم خانواده می شود. مثلاً افزایش سن، از یک مقدار عرفی خاص و برابر نبودن پایگاه اجتماعی و اقتصادی خانواده های طرف ازدواج. این طرز فکرها با گذشت زمان به باور تبدیل می شود. تئوری وبر نیز به این نکته تاکید دارد که یک نظام اجتماعی، مجموعه ای از کنشگران فردی است که در موقعیتی که دست کم یک جنبه فیزیکی مشترک دارد، با یکدیگر کنش متقابل دارند. رابطه این کنشگران براساس منزلت آنها به واسطه یک نظام فرهنگی مشخص می شود، گروههای منزلتی در تمام تعاملات اجتماعی از جمله ازدواج، خطوطی را رعایت می کنند که متناسب با گروهی که در آن قرار دارند تعریف شده است.

اگرچه غالباً بیان می شود فقر اقتصادی یکی از مهمترین علل زمینه ساز کودک همسری است، یافته های پژوهش حاضر نشان می دهد مسائل اقتصادی، پس از عوامل فردی، فرهنگی و اجتماعی، به عنوان زمینه ساز پدیده کودک همسری در جامعه مورد بررسی حائز اهمیت است. تاکید نظرات اقتصادی بر آن است

شکل ۱- مدل مکمل پژوهش

References

- UNICEF. (2007). World children state.
- Taghavi, N., (2019). Sociology of the family, Tabriz, Aydin Publications, pp. 254-257.
- <https://www.amar.org.ir>.

- Koohi, K., (2019). Study of child marriage in the country with emphasis on East Azerbaijan. Journal of Child Rights. 98. pp.127-159, <http://www.childrightsjournal.ir/Article/13990216236993>.

- <http://eawo.ir>
- Shafaiimoghaddam, E., niazi, M., shaterian, M. (2015). The effects of socio-cultural and economic factors on negative attitudes towards marriage; a case study of Kashan citizens. *Sociological Cultural Studies*, 6(2), 67-9, https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_2606.html.
- Hoffman, Saul D. & Susan L. Averett (2010). *Women and the Economy: Family, Work and Pay*. 2nd Edition, Boston: Addison- Wesley.
- Sheikh Mmohammadi, M., (2016). Game theory approach in modeling and analyzing the division of inheritance of the deceased couple, *Scientific Quarterly - Economic Modeling*, 10(1). Pp. 23-48., http://eco.iaufb.ac.ir/article_580384.html.
- Ranjbar, M., Safaei, A., (2014). Rereading Blau's sociological theory, *Sociology of History*, 6(2). Pp. 107-130., <https://jhs.modares.ac.ir/article-25-6860-fa.html>.
- Kaveh Firooz, A., Sarem, A., (2017). Investigating the effect of lifestyle components on the attitudes of single girls about marriage, *Women's social issues*, 8(1). P. 73-95., <https://jspi.khu.ac.ir/article-1-2722-fa.html>.
- Parsa, M., (2004). *New field of psychology*, Twentieth edition, Tehran, Behjat Publications.
- Askari-Nodoushan, A., Fotouhi-Tafti, F., Alimondegari, M. (2018). Socioeconomic Differential of Female Age at Marriage in Iran: Comparative Study of Female Youth at Marriageable Age and Female Married 15-49 Years Old. *Women's Strategic Studies*, 20(79 (spring 2018)), 171-210. doi: 10.22095/JWSS.2018.81515.
- Ahmady, K., (2017). *A Comprehensive Research study on Early Child Marriages (ECM) in Iran*, Tehran: Shirazeh Publishing.
- Valad Khani, M., et al., (2016). The effect of marriage age, spouse selection patterns and age difference between couples on the quality of married life of women in Tehran, *Journal of Clinical Psychology Studies*. 7(25). Pp.174-190., doi. :10.22054/JCPS.2017.7137.
- Safavid, H S., Minayi, M G (2015). Experimental lived teenage girls in the role of wife, Special issue of *Women's Research Letter*, Institute of Humanities and Cultural Studies. 6(1). Pp 87-106., http://womenstudy.ihcs.ac.ir/article_1698.html.
- Zarabi, V., et al. (2011). Investigating the effective factors in achieving women's marriage in Iran is an economic approach, *Quarterly Journal of Economic Research*, 11. Pp.33-64., <https://ecor.modares.ac.ir/article-18-2751-fa.html>.
- Kaynak, M. (2014). *Turkiye, de "Cocuk Gelin" Sorunu*. *Nesne*, 2(3), s.27-38.
- Burcu, E., Yildirim, F., Sirma, S., Saniyaman, S.; (2008), *Fate of the Flowers: A Qualitative Research on Early Marriage of Turkish Women*, *Bilig*, 8, SPRING2015/NUMBER 73:63-98.
- Sanati, H., et al (2018). *Advanced quantitative and qualitative research statistics and methods*. Ehsan Thought nashre. Print 1. Tehran.
- Takahashi, A. M. (2018). Job stress in Japanese academia: The role of relative income, time allocation by task, and children. *Journal of Asian Economics*, 43, 12-17
- Abedi Ja'fari, H., Taslimi, M., Faghihi, A., Sheikhzade, M. (2011). Thematic Analysis and Thematic Networks: A Simple and Efficient Method for Exploring Patterns Embedded in Qualitative Data (Municipalities). *Strategic Management Thought*, 5(2), 151-198. doi: 10.30497/smt.2011.163

